

Maia Viladot

LABERINT AL
SOTERRANI
I ALTRES
CONTES

V I E N A
E D I C I O N S

LA CARBONERA I EL PRECIPICI. UNA PARELLA DEPLORABLE

És probable que mai ningú no hagi vist quatre criatures soles damunt la teulada del setè pis d'una casa de vuit pisos, més l'entresol i el principal. Així, a la brava, a la intempèrie més descarnada. Embolicats en el brogit somort dels cotxes que pujava a les altures, amb els núvols al seu abast i observant impertèrrits els vianants que, així de lluny, s'assemblaven als seus soldadets de plom de joguina. La ciutat de Barcelona, als seus peus. Imagineu-vos, doncs, una pintura daliniana surrealista, l'última instantània abans del desastre, com qui diu a només un pas en fals de la mort, un veritable *cliffhanger*, en tot el sentit de la paraula, amb quatre criatures dretes davant d'un precipici, a les profunditats del qual es movia esbojarrada tota una ciutat, i sentireu la mateixa angoixa que van sentir els nostres pares i les nostres mainades. I també la portera i els paletes de la casa del davant.

Potser era l'any 1956. En tot cas, no més enllà, ja que la meva germana Montserrat estava a punt de néixer. Si de la meva memòria intento destil·lar el que va passar aquell dia, un dia feiner qualsevol, no puc evitar que al mateix temps em pugui l'olor i el record del paradís d'aquell àtic al carrer Balmes-Laforja; els llibres, les cadires, els quadres, els llums de cristall, el soroll somort de l'ascensor, les farinetes de blat amb sabor de xocolata, l'escalfor de la cuina, els vasos amb el vorrell daurat, la vaixel·la pintada de peixos... l'olor neta de la porteria. Des del saló se sortia a una terrassa; àmplia, molt lluminosa, un apèndix magnífic a l'espai domèstic; vida arra-

conada amb els nostres jocs i tricicles, i una pilota mig desinflada. Sobre la barana feta d'obra que donava al carrer els meus pares havien fet col·locar, per seguretat, un enreixat de fusta. Però la carbonera que hi havia al fons a la dreta esguerrava les pretensions de la meva mare per dignificar aquell espai tan agradable de sortida a l'exterior. Es tractava d'un cubicle de dimensions notables adossat a una de les parets, ple a vessar del carbó que utilitzàvem per escalfar-nos durant l'hivern barceloní.

Aquell dia, la Clara (la mare de la Pili, que també vivia a casa) va sortir un moment a comprar mantega per a l'esmorzar de l'endemà. Com era la dolça Clara? Només recordo que vestia de negre. La Pili es va quedar sola amb nosaltres. Vam estar jugant a pilota, i ella ens vigilava amb els seus ulls una mica globulars mentre, de tant en tant, anava a comprovar el bull de la verdura i omplia banyeres, tot esperant que arribés la Clara per ajudar-la. Malgrat que aleshores només era una nena, recordo molt bé que al murmuri quotidià de la verdura bullint i al de les aixetes obertes de les banyeres s'hi afegien el serial i el consultori d'Elena Francis que s'emetien cada tarda i que la Clara i la Pili escoltaven fidelment amb l'aparell de ràdio de la cuina, una Grundig de color vainilla. Teníem un altre aparell de ràdio que ocupava un lloc central a la sala; aquest era més gran, més solemne, de color marró i tenia diverses freqüències i ones. Recordo el meu pare escoltant el «Diario Hablado» de Ràdio Nacional d'Espanya que s'emetia a l'hora de dinar.

D'entre els meus germans, el tercer era el que, sense cap mena de dubte, portava la veu cantant. Per dir-ho d'alguna manera, era el que, per desesperació de l'àvia, obria les portes de les gàbies dels periquitos i canaris perquè així poguessin fugir del captiveri opressor cap a la llibertat del camp. Si

hagués sabut que en un tres i no res es convertirien en el resopó d'aus depredadores, el seu esperit no ho hauria entès ni acceptat. Ni segurament suportat. Doncs bé, aquest tercer, pel que sembla el més entremaliat, va ser el que va fer el primer pas a l'aventura que, segons diuen, ens posaria a tots quatre en perill de mort. No sé exactament què li deuria passar pel cap per emprendre la temerària escalada. Potser aquelles ànsies seves de llibertat i exploració. El fet és que va posar el peu sobre l'ampit de la porteta de guillotina de la carbonera i, donant-se embranzida, es va enfilem fins a arribar al sostre per on els carboners llançaven el carbó. Els altres tres germans ens vam quedar bocabadats i immòbils com espantaocells, però només per un instant, perquè de seguida, com si no res, el meu germà gran i jo ja enlairàvem el més petit; el tercer, l'estirava cap amunt des de dalt i nosaltres dos l'empenyíem des de sota, i, vinga, ja n'hi havia dos damunt de la carbonera. I després, és clar, nosaltres, els dos grans, vam fer el mateix. Havent conquerit aquell espai còsmic, els quatre mosqueters vam superar una mena de graó per baixar a la teulada de la pèrgola del pis de sota i, des d'allà, ja podíem menjar-nos el cel. Encara no havíem vist la pel·lícula de Superman i els nostres herois eren el Capità Trueno i el Jabato, les piruetes dels quals consistien, com a màxim, a fer un salt espectacular per pujar a lloms dels cavalls amb els quals cavalcaven per boscos i prats, o en saltar deu graons tots de cop en una lluita infernal contra els dolents. Però aquests herois no volaven; això sí que no. De manera que quedava descartada la possibilitat que se'ns ocorregués imitar-los. Tots quatre, alineats, contemplàvem d'allò més distrets com, en una casa de l'altre costat del carrer, uns manobres preparaven la barreja de ciment i posaven maons. Els vam saludar amb les mans, amb els braços tímidament alçats, i ells també de peu i alineats, ens feien ges-

tos que em semblaven estrafolaris. Evidentment, aquella sobtada aparició no era la divina trinitat ni al·lucinacions produïdes per cap estranya intoxicació de les altures i el ciment sinó quatre nens reals, de carn i ossos. Els ulls els devien parpellejar a la velocitat d'un Fórmula 1 corrent pel circuit de Montjuïc i els batecs dels seus cors havien de retrunyir com descomunals campanes tocant a tempesta elèctrica. Despentinats, emmascarades les cares, mans i cames, els jerseis i pantalons, i jo amb un vestidet i mitjons blancs, semblàvem una paròdia de la famosa foto d'obriers sobre una biga d'un edifici en construcció al Rockefeller Center de Nova York, en versió infantil i inexperta.

El dia d'aquesta excursió meteòrica a la Pili, la Clara, els paletes i a nosaltres s'hi va afegir una altra protagonista destacada: la Marina, la nostra portera, que tenia unes natges tan grans que gairebé no passava per les portes. Sempre alegre, sempre expansiva, la que als hiverns s'escalfava amb un brasero. La recordo amb molt d'afecte. Aquell dia, la va sorprendre una visita insospitada; un dels paletes va entrar com un posseït a la porteria de casa i, malgrat que el que li va explicar era per no creure-s'ho, ella va reaccionar de seguida. Me la puc imaginar fent tota mena d'escarafalls amb les mans i després posant-se en marxa, com un bòlid defectuós al qual li costa arrencar però, al cap i a la fi, un bòlid. Gairebé puc veure-la a ella i al paleta, agafant l'ascensor, que aquell dia els hauria de semblar que trigava una eternitat a arribar al nostre pis, l'àtic. Van cridar i van trucar al timbre de la porta fins que la Pili va tancar l'aixeta de la banyera i els va sentir. «Ya va», «ya va», devia dir mentre s'eixugava les mans amb una tovallola. «Em menjava les ungles d'impaciència», devia dir la Marina després a la Pili. El fet és que la Clara encara no havia tornat del *colmado*. A la terrassa, i fent una exhibició acrobàti-

ca, el paleta va pujar d'un salt a la carbonera. Amb un somriure beatífic d'allò més fals, se'ns va acostar i, lentament, ens va acorralar amb el seu cos i, empenyent-nos suaument com ocelllets acabats de sortir de l'ou, ens va conduir fins al límit del teulat de la carbonera. Empastifats de carbó i amb la semi-consciència que alguna entremaliadura havíem fet, ens anava passant a la Pili, d'un en un, i ella ens agafava al vol i ens deixava al terra de la terrassa. «Mis amantes —perquè així era com ens deia la Pili—, venid, yo os ayudo a bajar. Tranquilos, mis amantes, bien, muy bien, poco a poco, mi amor...» Parlava amb veu tremolosa i jo veia que tenia els ulls, els seus ulls globulars, com dues bombetes de llum humides, com a punt d'arrencar el plor. Tot va ser molt ràpid; fet i acabat, la nostra escalada als núvols va durar uns minuts i, pel que fa al fet que hagués relaxat la vigilància, és possible que aquell dia la Pili, en no sentir plors, es confiés més del compte. El consultori d'Elena Francis era irresistible i possiblement es va quedar atrapada escoltant alguna carta (gairebé totes eren sobre sexe) i la resposta paternalista i moralitzant de la Francis (que, per més inri, no existia). Era comprensible: l'aura de saviesa i seny amb què s'embolicava captivava les dones (i, fins i tot, molts homes) de les tristes Espanyes de la postguerra. I, com no podia ser d'una altra manera, també a la Pili, una «joven casadera» (com s'acostumava a dir durant els anys cinquanta) i cànvida com un xaïet, com totes les noies de la seva edat en aquella època. Però és que una entremaliadura com aquella era impensable. I, a més, la terrassa estava protegida amb gelosies per si de cas. Ningú no podia pensar que la carbonera, tan espantosa, als ulls de la nostra mare, fos el taló d'Aquil·les, el punt flac per descobrir.

Hi ha una imatge que tinc fortament arrelada a la memòria: la Pili asseguda a l'oreller de vellut verd botella que hi havia

al costat de la vidriera de sortida a la terrassa, les cames estirades, una mica obertes, els genolls i els peus (calçats amb unes sabatilles blanques de conjunt amb el davantal blanc), mig girats cap enfora i els braços penjant pels costats de l'oreller. Té la mirada desenfocada, les galtes li pengen i la boca mig entreoberta i ni tan sols sembla que respiri. De tan exhausta fa l'efecte contrari; com si hagués assolit la relaxació més profunda; un estat d'èxtasi, com desmaiada. Així és com se la van trobar els meus pares, que van arribar immediatament després de la trucada telefònica de la Clara. Pobra dona, la Pili. No teníem dret a fer-li aquella mala passada. Ens estimava molt i nosaltres a ella. Fins i tot vam anar a la cerimònia i la festa del seu casament amb en Sabino, un basc espigat i sorrut, i bellíssima persona com ella. Més llargarut que un dia sense pa, com deia la Pili. I sabia bé de què parlava perquè en els pobles de la postguerra sabien molt bé el que era un dia sense pa. Nosaltres, en veure-la en aquell estat tan deplorable, la miràvem molt seriosos i corpresos, sense adonar-nos que per ella érem uns supervivents, i mentrestant la Clara li va portar un vas d'aigua. Perquè d'aigua no en faltava, ens en varen donar a tots, a les quatre criatures que, a part que estàvem una mica neguitejats per la Pili, estàvem ben tranquils. En tot cas, intranquils pel sarau al voltant nostre. I potser rumiant que ens quedaríem sense el flam que, en el camí des de l'escola a casa, la Pili ens havia promès per a les postres del sopar, cosa que no va ocórrer. Vàrem escoltar a la ràdio la cançó del Cola-Cao i segurament el conte «La gallina Marcelina», que és un dels que més recordo.

Aquest episodi esfereïdor de la carbonera va quedar arxivat; com un malson passatger, va deixar d'existir per sempre més; els meus pares i les nostres mainaderes, i també la nostra alegre portera, el duïen gravat a les seves ments i no calia par-

lar-ne per reviure'l. La culpa era de la carbonera de la terrassa. La carbonera no era en el lloc adequat. I no se'n parli més. Perquè sempre hi ha d'haver un culpable a qui afusellar amb les nostres angoixes, incerteses, inquietuds. I molt millor si, com en aquest cas, es tractava de culpabilitzar una simple i bruta carbonera. Les imatges i els pensaments recurrents de la Pili, la Clara i la Marina devien ser tan supurants i virulents que m'imagino que malviven en un primeríssim pla de les seves ments; a la platea d'un teatre al qual no volien assistir. I si haguessin relliscat? Aquesta és la pregunta que tothom es fa; que queda suspesa en l'aire. No obstant això, no puc imaginar-me titulars d'un pam a *El Caso* de l'endemà: «Terrible accidente...?». No. Ni parlar-ne. Es tracta d'una d'aquelles situacions en què la sensació produïda pel relat del que ha passat és més angoixant que la mateixa realitat dels fets. Agafats de la mà, ens vam mantenir quiets enmig de la teulada perquè, allà mateix, una barrera instintiva s'interposava entre nosaltres i l'abisme. Sentíem el mateix temor ancestral i paralizant que ens hauria produït una serp. En teníem prou amb el món insòlit que, des d'allà, a metres de distància del precipici, s'obria davant nostre. No va passar res perquè res no podia passar. De debò: molt soroll per tan poca cosa.